

Kurum Bakımında Olan ve Aile Yanında Olan Çocuk ve Ergenler: Bağlanma Stilleri ve Zihin Kuramı Becerilerinin Değerlendirilmesi*

Mehtap EROĞLU¹, Neşe YAKŞI², Ümmügülsüm GÜNDOĞDU³

¹ Hatay Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, Hatay, Türkiye.

² Amasya Üniversitesi, Halk Sağlığı, Amasya, Türkiye.

³ Marmara Üniversitesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, İstanbul, Türkiye.

ÖZET

Bağlanma, birincil bakım-veren ile çocuk arasında gelişen temel bir bağıdır. Zihin kuramı becerisi bağlanma ile muhtemelen ilişkili olan bir bilişsel yetenektir. Çalışmanın amacı, Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlüğü'nde (ÇEKOM) kurum bakımında olan çocukların bağlanma stillerinin aile yanında olan çocuklarla benzer olup-olmadığının araştırılması ve çocukların bağlanma stillerinin zihin kuramı becerisi ile ilişkisinin değerlendirilmesidir. Çalışmaya ÇEKOM'da kalan 54 çocuk (kurum grubu), aile yanında olup bir etüd merkezinde eğitim alan 33 çocuk (kontrol grubu) ve aile yanında olup psikiyatri poliklinik başvurusu olan 34 çocuk (poliklinik grubu) dahil edildi. Çalışmaya katılan çocuk-ergenlerin, zihin kuramı becerileri Gözlerden Zihin Okuma testi ve Gaf testi, bağlanma stili İlişki Ölçekleri Anketleri ile değerlendirilmiştir. Güvenli bağlanma, kontrol grubu, kurum grubu, poliklinik grubunda sırasıyla %27,3, %22,2, %5,9 oranlarında olup; kontrol grubu ve poliklinik grubu arasında anlamlı farklılık saptanmıştır (p=0,011). Kurumda kalan çocukların kurum bakımına alınma nedenlerine göre bağlanma stiline bakıldığında, kurumda kalma gerekçesi istismar olanlarda kaygılı bağlanma (%36,4), olmayanlarda ise kayıtsız bağlanma (%55,6) en sık görülen bağlanma stiliydi (p=0,018). Kız çocuklarında güvenli bağlanma oranı (%14) erkek çocuklarından (%31,4) daha düşük bulunmuştur (p=0,040). Bağlanma stilleri ile Gaf testi puanları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir (p>0,05). Çocuğun kaldığı kurum bakımının özelliklerinin ne kadar önemli olduğu çalışmamızda gösterilmiştir. Özellikle her evde sabit bakım verenlerin olduğu ÇEKOM'da kalan çocukların, aile yanında olan çocuklara yakın güvenli bağlanma oranına sahip olması göz önünde bulundurulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma stili. Güvenli bağlanma. Kurum bakımı. Zihin kuramı.

Children and Adolescents Staying with Family and in Institutional Care: Assessment of Attachment Styles and Theory of Mind Skills

ABSTRACT

Attachment is a basic bond that develops between the primary caregiver and the child. One cognitive ability that is particularly likely to be associated with attachment is 'theory of mind'. The study aims to investigate whether the attachment styles of children in the Children's Houses Coordination Center Directorate (CHCCD) are similar to those of children in family and to evaluate the relationship between children's attachment styles and theory of mind skills. The current study was included 54 children staying in CHCCD (institutional group), 33 children staying with family (control group), and 34 children staying with family who were admitted to a psychiatry outpatient (outpatient group). Children and adolescents participating in the study were administered Reading The Mind in the Eyes test and the Faux Pas test to evaluate their theory of mind skills, and the Relationship Scales Questionnaire to determine their attachment style. Secure attachment rates were 27.3%, 22.2%, and 5.9% in the control, institution and outpatient group, respectively; a significant difference was found between the control group and outpatient group (p=0.011). When the attachment style of the children staying in the institution is examined according to the reasons for being taken into institutional care, anxious attachment was the most common in children who stayed in the institution due to abuse (36.4%), and avoidant attachment was most common in those who stayed in the institution without abuse (55.6%) (p=0.018). The secure attachment rate in girls (14%) was found to be lower than in boys (31.4%) (p=0.040). No significant difference was observed between attachment styles and Faux Pas test scores (p>0.05). The current study has shown how important the characteristics of institutional care for the child are. It is a considerable finding that children staying in CHCCD, where there are with fixed caregivers in each house, have a secure attachment rate close to children staying with family.

Keywords: Attachment style. Secure attachment. Institutional care. Theory of mind.

Geliş Tarihi: 21.Temmuz.2023

Kabul Tarihi: 31.Ağustos.2023

Dr. Mehtap EROĞLU
Hatay Eğitim ve Araştırma Hastanesi,
Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları,
Hatay.
Tel: 0507 173 57 58
E-posta: drmehtap.eroglu@gmail.com

* "13th International Congress on Psychopharmacology & International Symposium on Child and Adolescent Psychopharmacology (ICP 2022)" kongresinde (Antalya, 9-12 Kasım 2022) Sözlü Bildiri olarak sunulmuştur.

Yazarların ORCID Bilgileri:

Mehtap EROĞLU: 0000-0002-5879-9412

Neşe YAKŞI: 0000-0002-6175-2359

Ümmügülsüm GÜNDOĞDU: 0000-0001-6327-4808

Bireyler çevreleriyle etkileşim kurabilmek için diğer insanları anlama ve onların davranışlarını tahmin etme yeteneklerini kullanmaktadır. Bu yetenek, birincil bakım veren kişi ile kurulan ilişki ile doğumdan itibaren gelişmeye başlar. Kişinin kendinden farklı olarak diğer insanların dünya ile ilgili gerçek ya da yanlış olabilecek alternatif temsillere sahip olabileceklerini anlaması zihin kuramı becerisi ile ilgilidir¹. Zihin kuramı başkalarının düşünceleri, inançları, arzuları ve niyetleri gibi zihinsel durumlarını anlamlandırma, bunun sonucunda başkalarının söylediklerini yorumlama, davranışlarını sezebilme ve bir sonraki adımda yapabileceklerini tahmin etme becerisi olarak tanımlanmaktadır².

Bağlanma, çocuk ile birincil bakım veren kişi arasında gelişen ilişkide, çocuğun bakım veren kişiyle yakınlık arayışı ile kendini gösteren, özellikle stres durumlarında belirginleşen, tutarlılığı ve sürekliliği olan duygusal bir bağdır³. Bağlanma biçimi yaşamın erken dönemlerinde belirlenip süreklilik gösterir ve kişinin diğer insanlarla ilişki kurma örüntüsünü şekillendirir⁴. İlk temel ilişki olan anne-çocuk ilişkisinde ortaya çıkan yetersizlikler ya da meydana gelen aksamalar bağlanmayı olumsuz yönde etkiler⁵. Güvensiz bağlanma sonucu gelişen olumsuz içsel temsiller, bireyin kendi, diğerleri ve dünyaya ilişkin bilgileri yanlış işlemesine, başkalarının zihinsel durumu ile ilgili hatalı çıkarımlar yapmasına neden olabilmektedir⁶. Bartholomew ve Horowitz'in bireyin kendisi ve başkaları hakkında olumlu ya da olumsuz temsillere sahip olmasına göre yaptığı sınıflamada: güvenli, kayıtsız, saplantılı ve korkulu olmak üzere dört bağlanma stili vardır⁷.

Bağlanma teorisine göre, insanlar duygusal olarak önemli diğer kişilerle (ebeveynleri, arkadaşları veya partnerleri gibi) kurdukları ilişkilerden deneyime dayalı zihinsel temsillerini geliştirirler⁸⁻¹⁰. Bağlanma ilişkilerinin bu zihinsel temsillerinin, insanların bilgileri algılama, bunlara katılma ve işleme biçimlerini etkilediği düşünülmektedir¹¹. Bu nedenle bağlanma teorisi, temelde bağlanma ile bilişsel yetenekler ve süreçler arasında iki yönlü bir nedensel ilişki olduğunu akla getirir¹². Bağlanma ile ilişkili olması özellikle muhtemel olan bir bilişsel yetenek, 'zihin kuramı' becerisi'dir¹³. Buna göre, bağlanma ve "zihin kuramı" arasındaki ilişki üzerine literatürde, genellikle bağlanmanın kalitesindeki farklılıkların zihinselleştirmenin sıklığında, karmaşıklığında ve doğruluğunda farklılıklar yarattığı varsayılır¹⁴. Birincil bakım verenle kurulan bağlanma ilişkisi, çocuğun başkalarının zihinsel temsillerini kavrayabilmesi ve bununla ilişkili olarak kendi davranışlarını yönlendirebilmesi için ipuçları sağlamaktadır.

Yetersiz veya kötü bakım, bağlanma bozukluklarının gelişiminin altında yatan başlıca nedendir¹⁵. Bağlanma bozukluğu yaygınlık oranları, kurumlarda büyüyen çocuklarda en yüksektir (çocukların yaklaşık üçte

ikisine kadar)^{16,17}. Bunun önemli bir nedeni, kurum bakımındayken seçici ve devam eden bakıcıların bulunmamasıdır¹⁸. Diğer önemli neden, kurum bakımına alınan çocukların geçmiş öykülerinde ihmal veya istismarın olmasıdır. Özellikle Türkiye için belirtecek olursak, ülkemizde koruyucu önleyici sosyal hizmet modellerinin yetersiz olması nedeniyle korunmaya muhtaç çocuk, çoğu zaman uzun süre kötü muameleye maruz kalmış bir şekilde, örselenmiş ve ihmal edilmiş olarak kurum bakımına alınmaktadır¹⁹. Ülkemizde kurum bakımında olan çocukların, ÇODEM (Çocuk Destek Merkezi), ÇES (Çocuk evleri Sitesi, eski adı ile sevgi evleri), ÇEKOM (Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi) olarak adlandırılan kurumlarda barınması sağlanmaktadır (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2017). ÇEKOM, korunmaya muhtaç çocukların toplu yaşanan mekânlar yerine "Çocuk Evi" adı altında en çok 6-8 çocuğun barınıp yaşamlarını sürdürebileceği, toplu yaşamın getirdiği olumsuzlukları yaşamadan, arkadaşlık, komşuluk ve mahalle gibi kavramları yaşayarak öğrenebileceği, toplumla iç içe gençlerin yetişebileceği bir imkân sağlayan hizmet modelidir. Çocuk evleri, korunmaya muhtaçlık alanında yeni hizmet modeli olmakla birlikte çocuğun topluma uyum sağlaması için çocuk yararına en uygun bakım stilidir. Bu korunma stilinde her evde sabit bakım verenlerin olması, aile ortamına yakın bir hizmet verme potansiyeli taşıyıp güvenli bağlanma oluşması açısından daha yararlıdır.

Bu çalışmada, sabit bakım-verenlerin olduğu ÇEKOM'da kalan kurum bakımındaki çocuklar, ailesinin yanında olup psikiyatri poliklinik başvurusu olan çocuklar ve kontrol grubu olarak da ailesinin yanında olup bir etüd merkezinde eğitim gören çocuklar değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı, ÇEKOM'da kurum bakımında olan çocukların bağlanma stillerinin aile yanında olan çocuklarla benzer olup olmadığının araştırılması ve çocukların bağlanma stillerinin zihin kuramı becerisi ile ilişkisinin değerlendirilmesidir.

Gereç ve Yöntem

Katılımcılar ve Prosedür:

Çalışma tanımlayıcı tipte bir çalışmadır. Çalışmamıza Niğde Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı faaliyet gösteren Çocuk Koordinasyon Merkezi'nde (ÇEKOM) kalan 54 çocuk, Hatay'da ailesinin yanında olup bir etüd merkezinde eğitim gören 33 çocuk ve Hatay'da ailesinin yanında olup psikiyatri poliklinik başvurusu olan 34 çocuk dahil edilmiştir. Çalışmaya katılan 9-18 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlere zihin kuramı becerilerini değerlendirmek üzere Gözlerden Zihin Okuma testi ve Gaf testi, bağlanma stili belirlemek için İlişki Ölçekleri Anketi uygulanmış

Bağlanma Stilleri ve Zihin Kuramı

olup, araştırmacılar tarafından hazırlanan sosyodemografik veri formu kurum görevlisi tarafından doldurulmuştur. Çalışmada kullanılan ölçekleri anlamasını engelleyebilecek tanıları olan çocuklar (otizm, entelektüel yeti yitimi, özgül öğrenme güçlüğü gibi) çalışmaya dahil edilmemiştir. Gerekli kurum izinleri ve Etik kurul izni (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Karar No:2019/01-13) alınmıştır.

Metin akışı içerisinde gruplar aşağıdaki şekilde belirtilecektir:

- ÇEKOM'da kalan grup = *kurum grubu*
- Ailesinin yanında olup bir etüd merkezinde eğitim gören = *kontrol grubu*
- Ailesinin yanında olup psikiyatri poliklinik başvurusu olan = *poliklinik grubu*

Kullanılan Ölçekler:

Gözlerden Zihin Okuma Testi (Gözler Testi, GZO) (Reading The Mind in the Eyes Test): Gözler testi, kişinin göz ifadesine bakarak basit duyguların ötesine giden zihinsel durumunu anlama yetisini değerlendirir²⁰. İlk kez Baron-Cohen ve arkadaşları tarafından 1997'de geliştirilmiş ve 2001'de yeniden gözden geçirilmiş, geliştirilmiş formu yayınlanmıştır. Zihin kuramının önemli bir yönü olan "zihin okuma" yetilerini değerlendirdiği düşünülmektedir. Bu test katılımcının kendisini diğerinin yerine ne kadar iyi koyabildiğini ve onların zihinsel durumlarını ne ölçüde kavrayabildiğini test etmek amaçlı tasarlanmıştır. Toplam 28 adet, sadece göz bölgesinin görüldüğü fotoğrafları içerir. Yanıtlar dört seçenektir. Gözlerden zihin okuma testi Alev Girli tarafından Türkçeleştirilmiş ve geçerliliği yapılmıştır, yeterli iç tutarlılık güvenilirliğe (0.72) sahip olduğu gösterilmiştir²¹.

Gaf Testi (Faux Pas): Baron-Cohen ve ark. (1999), yüksek zihinsel atıfları değerlendirmek için bir faux pas görevini kullanmışlardır²². Gaf yapmayı fark etme, gelişimsel olarak en karmaşık yetenek olarak kabul edilmektedir ve ince zihin teorisi bozukluklarının iyi bir ölçüm aracı olarak kabul edilmektedir. Gaf yapma bir insanın söylememesi gereken bir şeyi bilmeden ya da farkında olmadan söylemesi durumunda meydana gelir. Bir gaf yapma durumunun anlaşılabilmesi için kişilerin iki ruhsal durumu temsil etmesi gerekir^{23,24}. Baron-Cohen ve ark. (1999) tarafından oluşturulan Gaf Tanıma Testi (Faux Pas Recognition Test) Çocuk Versiyonu 10 adet gaf hikâyesi ve 10 adet kontrol hikâyesinden oluşmaktadır. Çocuklara gaf hikâyeleri ve gaf içermeyen kontrol hikâyeleri karışık olarak anlatılarak dört adet soru sorulmaktadır: "Faux pas Algılama Sorusu, Tanımlama Sorusu, Anlama Sorusu, Yanlış İnanç Sorusu"²². Çalışmamızda Kontrol sorularından alınan puanı Gaf-K, Gaf sorularından alınan puanı Gaf, ikisinin toplamı olan toplam puanı ise Gaf toplam olarak belirttik.

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) (Relationship Scales Questionnaire; RSQ): Griffin ve Bartholomew (1994), tarafından geliştirilmiştir²⁵. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Sümer ve Güngör (1999)²⁶, tarafından yapılmıştır. İlişki Ölçekleri Anketi, 17 maddeden oluşmaktadır ve dört bağlanma stilini (güvenli, kayıtsız, korkulu, saplantılı) ölçmeyi amaçlamaktadır. Katılımcılar, her bir maddenin kendilerini ve yakın ilişkilerdeki genel tutumlarını ne derece tanımladığını 7 basamaklı bir ölçek üzerinde işaretlemişlerdir. (1=beni hiç tanımlamıyor; 7=tamamıyla beni tanımlıyor). Ölçekte, güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri beşer maddeyle ölçülürken saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri dörder madde ile ölçülmektedir. Bir madde ters kodlanarak iki alt boyutta kullanılmaktadır. Buna göre 1., 4., 9. ve 14. sorular korkulu stili, 2., 5., 12., 13. ve 16. sorular kayıtsız stili, 3., 7., 8., 10. ve 17. sorular güvenli stili, 5 (recode), 6., 11., 15. sorular saplantılı stili ölçmektedir. Dört bağlanma stilini yansıtan sürekli puanlar bu stilleri ölçmeyi hedefleyen maddelerin toplanmasından ve bu toplamın her bir alt ölçekteki madde sayısına bölünmesinden elde edilmektedir. Böylece alt ölçeklerden alınabilecek puanlar 1 ile 7 arasında değişmektedir. Bu yolla elde edilen sürekli puanlar katılımcıları bağlanma stilleri içerisinde gruplandırmak için de kullanılmaktadır. Gruplandırma sürecinde her bir katılımcı, en yüksek puana sahip olduğu bağlanma kategorisine atanmaktadır²⁷.

İstatistiksel Analiz:

İstatistiksel analizler için Epi Info programı kullanılmıştır. Çalışmanın tanımlayıcı analizlerinde frekans, yüzde, ortanca, minimum ve maksimum değerler kullanılmıştır. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov Smirnov testi ve Shapiro Wilk testi kullanılmıştır. Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında Ki-kare testi ve Fisher Exact testi, sürekli değişkenlerin karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. P değeri için 0,05 anlamlılık düzeyi olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Çalışma örneklemini oluşturan çocukların %71'i kızdır ve yaş ortanca (min-maks) değeri 15 (9-18)'dir. Aile yanında olup psikiyatri polikliniğine başvuran çocukların %68'i psikiyatrik bir tanı aldı. Psikiyatrik tanıları içinde en sık Anksiyete Bozukluğu (%18) ve Depresif Bozukluk (%18) yer almaktaydı (Diğer psikiyatrik tanıları ve yüzde dağılımları ise Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu: %15, Obsesif Kompulsif Bozukluk: %7, Konversif Bozukluk: %7 ve diğer tanıları-Uyum Bozukluğu-PTSB-Panik Bozukluk-Enürezis Nokturna-Enkoprezis-Davranış Bozukluğu şeklindeydi). Tüm gruplardaki çocuklar

beraber değerlendirildiğinde güvenli bağlanma oranı %19'dur. Poliklinik grubunda; psikiyatrik tanı alanlarla (%4,3), psikiyatrik tanı olmayanlarla (%9,1) arasında güvenli bağlanma oranı istatistiksel olarak farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

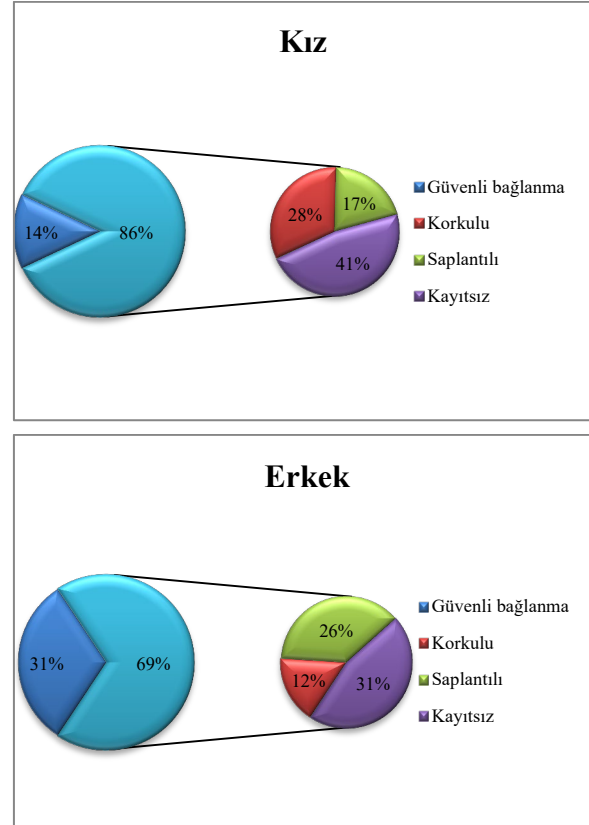
Gruplar bağlanma stilleri açısından değerlendirildiğinde; kurum grubunda kayıtsız bağlanma (%38.9); kontrol grubunda kayıtsız bağlanma (%45.5) ve poliklinik grubunda saplantılı bağlanma (35.3) en sık bulunmuştur ($p=0.015$). Poliklinik grubunda kaygılı bağlanma (%29.4) ile kayıtsız bağlanma (%29.4) oranları da yüksek olarak saptanmıştır. Güvenli bağlanma sıklığı ise kontrol grubu, kurum grubu ve psikiyatri grubunda sırasıyla %27.3, %22.2 ve %5.9 olarak bulunmuştur (Tablo I). Post-hoc ikili karşılaştırmalar yapıldığında, bu farkın kontrol grubu ve psikiyatri grubu arasındaki farktan kaynaklandığı gösterilmiştir ($p=0,011$).

Tablo I. Kurum bakımında olup olmama ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki

	Güvenli Bağlanma	Korkulu Bağlanma	Saplantılı Bağlanma	Kayıtsız Bağlanma	p değeri*
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	
ÇEKOM'da kalan çocuklar (kurum grubu)	12 (22.2)	15 (27.8)	6 (11.1)	21 (38.9)	0.015
Ailesinin yanında olup özel bir eğitim kurumunda eğitim gören (kontrol grubu)	9 (27.3)	3 (9.1)	6 (18.2)	15 (45.5)	
Ailesinin yanında olup psikiyatri poliklinik başvurusu olan (poliklinik grubu)	2 (5.9)	10 (29.4)	12 (35.3)	10 (29.4)	
Toplam	23 (19.0)	28 (23.1)	24 (19.8)	46 (38.0)	

*Chi-square Test

Kız çocuklarında güvenli bağlanma oranı (%14) erkek çocuklarından (%31,4) daha düşük bulunmuştur ($p=0.040$) (Şekil 1). Güvenli bağlanma olan çocuklardaki yaş ortanca değeri 15 (10-18) olarak bulunmuş olup, diğer bağlanma stillerindeki çocukların yaş dağılımı [kaygılı bağlanma 16 (10-18), saplantılı bağlanma 13 (9-18) ve kayıtsız bağlanma 16 (9-18)] ile istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir ($p>0.05$).

Şekil 1.
Cinsiyete göre bağlanma stilleri

Kurum bakımında olan çocuklarda, kurumda kalma gerekçesi istismar olan ve olmayanlarda güvenli bağlanma oranları benzer olsa da istismar olanlarda en sık korkulu bağlanma (%36,4), olmayanlarda ise kayıtsız bağlanma (%55,6) en sık görülen bağlanma stilleri idi ($p=0.018$). Güvenli bağlanma olan grupta Gaf, Gaf-K, GZO puanları ortanca değerleri (sırasıyla 6,6,19) güvenli bağlanma olmayan gruptaki çocukların Gaf, Gaf-K, GZO puanları ortanca değerleri (sırasıyla 5,6,20) ile istatistiksel olarak farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

Gaf, Gaf-K, Gaf toplam ve GZO puanları arasındaki korelasyon testinde, Gaf-K ve Gaf toplam puanı ile GZO puanı arasında sırasıyla orta pozitif ($r=0.386$, $p<0.001$) ve düşük pozitif ($r=0.243$, $p=0.011$) korelasyon saptanmıştır (Tablo II).

GZO puanı kızlarda (20 (11-26)) erkeklerden (19 (7-24)) anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur ($p=0,013$). Gaf, Gaf-K, Gaf toplam puanları cinsiyete göre farklılık göstermemiştir. Gaf-K puanı ile aile tipi arasındaki ilişkiye bakıldığında kurum çocuklarında Gaf-K puanı 5 (0-8) bulunurken, anne baba boşanmışlarda 5,5 (0-9), anne baba birlikte olanlarda 6 (1-10) ve anne babadan biri vefat edenlerde 7 (4-9) olarak bulunmuştur ($p=0,004$).

Bağlanma Stilleri ve Zihin Kuramı

Tablo II. GAF, GAF-K, GAF Toplam ve GZO puanları arasındaki korelasyon

		GAF	GAF.K	GAF.Toplam	GZO Puanı
GAF puanı	r		-0,071	0,754	-0,014
	p		0,458	0,000	0,886
GAF-K puanı	r	-0,071		0,559	0,386
	p	0,458		0,000	0,000
GAF Toplam	r	0,754	0,559		0,243
	p	0,000	0,000		0,011
GZO Puanı	r	-0,014	0,386	0,243	
	p	0,886	0,000	0,011	

Tartışma ve Sonuç

Sabit bakım-verenlerin olduğu ÇEKOM'da kalan kurum bakımındaki çocukları, ailesinin yanında olan iki farklı grup ile (aile yanında olup psikiyatri başvurusu olan ve aile yanında olup bir etüd merkezinde eğitim gören çocuklar) bağlanma stili ve zihin kuramı becerisi açısından karşılaştıran çalışmamızda; beklenilenin aksine kurum bakımında olan çocukların güvenli bağlanma stili oranları gruplar arasında en düşük olarak saptanmamıştır. Çalışmamızda İlişki Ölçekleri Anketi kullanılarak bakılan güvenli bağlanma stili oranları; Çocuk Evi olarak adlandırılan kurum bakımında olan çocuklarda %22,2, kontrol grubundaki çocuklarda %27,3, poliklinik grubundaki çocuklarda %5,9 olarak saptanmıştır. Sümer ve Güngör'ün aynı ölçeği kullanarak üniversite öğrencisi olan Türk örneklemini üzerinde psikometrik incelemesini yaptıkları çalışmada; güvenli bağlanma %36, kayıtsız bağlanma %15, saplantılı bağlanma %30 ve korkulu bağlanma %19 bulunmuştur²⁶. Çalışmamızda kurum bakımında olan çocukların güvenli bağlanma oranlarının, kontrol grubu ile benzer oranlara sahip olması ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmaması; Çocuk Evi bakım stilinde bakım-verenlerin sabit olmasının aile yanında büyüyen çocuklara benzer bir bakım sağlıyor olabileceğini düşündürmektedir. Bowlby'e göre²⁸, birey bakım veren kişi ile kurduğu ilişkisini içselleştirmekte; kendisi ve diğer insanlar hakkında zihinsel temsiller oluşturmaktadır. Bebeğin, bakım veren kişi ile yaşadığı tekrarlayan etkileşimleri sonucunda, bebekler ne bekleyeceklerini öğrenerek davranışlarını buna göre düzenlerler. Bowlby, bu beklentilere "içsel çalışan modeller" adını vermiştir ve bu modelin iki temel boyutu vardır; buna göre bağ kurulan bakım verenin bebeğin ihtiyaçlarına cevap verebiliyor olup ulaşılabilir olması, bebeğin kendisini bakım vereni ve diğerleri tarafından sevilmeğe değer birisi olarak görüp görmemesi önemlidir. Bakım verene ihtiyaç duyulduğunda, bakım veren çocuğun

ihtiyaçlarına duyarlı olursa çocuk kendisine karşı sevgiyi hak ettiğine dair bir içsel çalışan model geliştirirken bakım verenine dair onun sevgi dolu olarak algılandığı içsel çalışan model geliştirecektir. Ancak ebeveyni çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarsız olursa çocuk kendisini değersiz olarak algılayarak ebeveynini de uzak ve reddedici olarak algılayacaktır²⁹. Bu algılar, bağlanma stillerini belirlemektedir³⁰. Temel bakımveren bebeğine karşı davranışları, bebeğin güvenli ya da güvensiz bağlanma biçimini belirlemektedir. İlgili ve sıcak davranışları güvenli bağlanma oluştururken, ilgisiz davranması güvensiz bağlanmaya sebep olacaktır³¹. Standart kurum bakımı stilinde bakım verenlerin sürekli değişmesi nedeni ile güvenli bağlanmanın toplum tabanlı çalışmalara göre daha düşük olması beklenen bir durumdur^{16,17}.

Poliklinik grubundaki çocuklarda güvenli bağlanma oranının, diğer gruplara oranla en düşük olması ve kontrol grubu ile aralarına istatistiksel olarak anlamlı farklılık olması aslında şaşırtıcı bir durum değildir. Çünkü bilinmektedir ki; güvensiz bağlanma biçimi yaşamın ilerleyen dönemlerinde psikopatoloji oluşmasına etken olurken, güvenli bağlanma yaşamın daha sağlıklı sürdürülmesiyle ilişkilendirilmiştir³². Poliklinik grubundaki çocuklar, %68 oranında psikiyatrik bir tanı almıştır. Psikiyatrik tanıları bakıldığında en sık Anksiyete Bozukluğu ve/veya Depresif Bozukluk tanıları olduğu; bağlanma stillerine bakıldığında korkulu bağlanma ve kayıtsız bağlanmanın yüksek oranlarda olduğu görülmektedir. Güvensiz bağlanma biçimlerinden korkulu bağlanmanın Anksiyete Bozukluğu ve Depresif Bozukluk ile ilişkili olduğu alan yazındaki çalışmalarda gösterilmiştir³². Çalışmamızda psikiyatri poliklinik başvurusu olanların çok büyük bir kısmında Anksiyete Bozukluğu ve Depresif Bozukluk başta olmak üzere psikopatoloji varlığı tespit edilmiş olmakla birlikte, bu grupta sık görülen korkulu bağlanma ve kayıtsız bağlanma stili ile psikopatoloji arasında istatistiksel olarak bir anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Çalışmamızda bu gruba dahil edilen örneklem sayısının az olmasının bu durum ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Kurum bakımında olan çocuklar ve kontrol grubundaki çocuklarda en sık görülen bağlanma stili ise kayıtsız bağlanma olarak saptandı. Kontrol grubunda kayıtsız bağlanma oranının, güvenli bağlanma oranından daha yüksek olması beklenmeyen ve şaşırtıcı bir bulgu olup; örneklem sayısının yeterli olmaması, aynı etüd merkezinden dahil edilmeleri nedeniyle benzer aile yapısına sahip olabilecekleri, gönüllük esasına göre çalışmaya alınmalarının görüşmeye ihtiyacı olduğunu düşünenlerin katılmasına neden olmuş olabileceği gibi nedenlerden kaynaklanabileceğini düşünmekteyiz.

Cinsiyet açısından bakıldığında alan yazında uyumlu olarak^{33,34}, erkek çocuklarında kız çocuklarına oranla daha yüksek oranda güvenli bağlanma olduğunu tespit ettik. Alan yazında, erkeklerin güvenli bağlanma

düzeyinin kadınlardan daha yüksek olmasının nedeni geleneksel Türk ailelerinin kız ve erkek çocuklarını yetiştirme stillerine bağlanmıştır. Buna göre erkek çocuklarına kız çocuklarına göre daha fazla ilgi gösterildiği düşünülürse, anne ile erkek çocuğun ilişkisinin kız çocuklarına göre daha tutarlı olması beklenen bir bulgudur³⁴. Çalışmamızda GZO testinde kız çocuklarının erkeklerden daha yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Zihin kuramı becerilerinin incelendiği araştırmalarda cinsiyet farklılıklarının büyük ölçüde kız çocukları lehine ortaya çıktığı görülmektedir. Yine alan yazında yer alan bir çalışmada kız çocukların zihin kuramı puan ortalamalarının erkek çocuklara göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu ortaya çıkmıştır³⁵.

Bağlanma ve "zihin kuramı" arasındaki ilişki üzerine literatürde, genellikle bağlanmanın kalitesindeki farklılıkların zihinselleştirmenin (mentalizasyon) sıklığında, karmaşıklığında ve doğruluğunda farklılıklar yarattığı varsayılır¹⁴. Bu nedenle bağlanma stili ile zihin kuramı becerisini ölçen Gaf testi ve GZO testi arasında bir ilişki olması beklenir. Çalışmamızda muhtemelen örneklem sayısının yeterli olmaması nedeni ile güvenli-güvensiz bağlanma ya da güvenli-korkulu-saplantılı-kayıtsız bağlanma şeklinde bir sınıflama ile Gaf testi puanları ve GZO testi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Gaf testi ile GZO testi arasındaki korelasyona bakıldığında; Gaf-K ile GZO arasında orta pozitif korelasyon, Gaf-toplam ile GZO arasında düşük pozitif korelasyon saptanmıştır. Her iki testin de zihin kuramı becerisini ölçtüğünü düşündüğümüzde aradaki bu korelasyon beklenen bir durumdur.

Çalışmamızda kurum bakımında olan çocuklarda cinsel istismar varlığı ile bağlanma stilleri arasında bir ilişki olup olmadığı değerlendirildiğinde; istismara uğrayan grupta korkulu bağlanma daha sık olarak tespit edilmiştir. İstismar ve ihmal önemli stres kaynaklarıdır. İstismarcı bir çevrede büyüyen çocuk, başkalarının korumadığı kendisini korumak zorundadır. Travmaya sebep olan yaşantılar bağ kurma sistemlerini etkileyerek kişinin çaresizlik hissetmesine sebep olur³⁶. Çocukluk çağı travmatik yaşantılarının artmasıyla kaygı boyutunda artış olmaktadır. Bağlanma stilleri ile çocukluk çağı travmaları arasındaki ilişkiyi değerlendiren bir çalışmada, korkulu bağlanmanın cinsel istismar ile ilişkisi olduğu saptanmıştır³⁷.

Sonuç olarak; kurum bakımı stiline önemli olduğu ve aile yanında olan çocuklara benzer bakım sağlayabilmek için en azından bakım verenlerin sabit olduğu bir kurum düzeninin oluşturulmasının önemli olduğu kanaatindeyiz. Çocuğun kurum bakımının hangi şeklinde kaldığının ne kadar önemli olduğunu çalışmamızda görmüş bulunmaktayız. Özellikle her evde sabit bakım verenlerin olduğu ÇEKOM'da kalan çocukların, aile yanında olan çocuklara yakın güvenli

bağlanma oranına sahip olması göz önünde bulundurulması gereken bir bulgudur. Ayrıca psikiyatri poliklinik başvurusu olanlarda daha fazla güvensiz bağlanma olduğu çalışmamızda dikkat çekici diğer bir bulgudur.

Çalışmanın Kısıtlılıkları ve Güçlü Yanları:

Çalışmanın kısıtlılıkları arasında kesitsel bir çalışma olması, örneklem sayısının yetersiz olması, psikiyatri poliklinik başvurusu dışında olan diğer grupların psikiyatrik tanı açısından taranmamış olması yer almaktadır. Ayrıca çalışmamıza dahil edilen katılımcılardan kurum bakımında olan çocukların yaş ve cinsiyet dışındaki sosyodemografik verilerinin tamamına ulaşamadığı için yaş ve cinsiyet dışındaki bağlanma stilini etkileyebilecek diğer parametreler açısından değerlendirme yapılamamıştır. Çocuk Evi olarak bilinen ÇEKOM'daki çocukların değerlendirilmiş olduğu bilindiği kadarıyla ilk çalışma olması, aile yanında olan fakat psikiyatrik başvurusu olan üçüncü bir grubun karşılaştırmada yer alması ise önemli güçlü yanlarındanır.

Etik Kurul Onay Bilgisi:

Onaylayan Kurul: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Etik Kurulu
Onay Tarihi: 30/01/2019
Karar No: 2019/01-13

Araştırmacı Katkı Beyanı:

Fikir ve tasarım: M.E., Ü.G.; Veri toplama ve işleme: M.E., Ü.G., N.Y.; Analiz ve verilerin yorumlanması: M.E., N.Y.; Makalenin önemli bölümlerinin yazılması: M.E., N.Y., Ü.G.

Destek ve Teşekkür Beyanı:

Özel olarak teşekkür edeceğimiz kurum ya da kişi yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Makale yazarlarının çıkar çatışması beyanı yoktur.

Kaynaklar

1. Smith R. Development of theory of mind from ages four to eight: The University of Maine; 2009.
2. Wellman HM. The child's theory of mind: The MIT Press; 1992.
3. Thompson RA. Attachment theory and research. The Oxford Handbook of Developmental Psychology, Vol 21991.
4. Hamilton CE. Continuity and discontinuity of attachment from infancy through adolescence. Child development. 2000;71(3):690-4.
5. Nakash-Eisikovits O, Dutra L, Westen D. Relationship between attachment patterns and personality pathology in adolescents. Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry. 2002;41(9):1111-23.
6. Ontai LL, Thompson RA. Attachment, parent-child discourse and theory-of-mind development. Social Development. 2008;17(1):47-60.
7. Bartholomew K, Horowitz LM. Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. Journal of personality and social psychology. 1991;61(2):226.
8. Bowlby J. 1982. Attachment and loss. 1969;1.
9. Bowlby J. Attachment and Loss: Separation, Vol. 2 New York. NY: Basic Books [Google Scholar]. 1973.

Bağlanma Stilleri ve Zihin Kuramı

10. Bowlby J. Attachment and loss: Vol. III. Loss. New York: Basic Books; 1980.
11. Mikulincer M, Shaver PR. Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change: Guilford Press; 2007.
12. Stievenart M, Roskam I, Meunier JC, Van de Moortele G. The reciprocal relation between children's attachment representations and their cognitive ability. *International Journal of Behavioral Development*. 2011;35(1):58-66.
13. Premack D, Woodruff G. Does the chimpanzee have a theory of mind? *Behavioral and brain sciences*. 1978;1(4):515-26.
14. Dykas MJ, Cassidy J. Attachment and the processing of social information across the life span: theory and evidence. *Psychological bulletin*. 2011;137(1):19.
15. American Psychiatric Association D, Association AP. Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5: American psychiatric association Washington, DC; 2013.
16. Oliveira PS, Soares I, Martins C, et al. Indiscriminate behavior observed in the strange situation among institutionalized toddlers: Relations to caregiver report and to early family risk. *Infant Mental Health Journal*. 2012;33(2):187-96.
17. Zeanah CH, Smyke AT, Koga SF, Carlson E, Group BEIPC. Attachment in institutionalized and community children in Romania. *Child development*. 2005;76(5):1015-28.
18. Smyke AT, Dumitrescu A, Zeanah CH. Attachment disturbances in young children. I: The continuum of caretaking casualty. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. 2002;41(8):972-82.
19. Karatas Z. Effects of residential care on children in terms of attachment theory. *Journal of International Social Research*. 2017;10(54).
20. Baron-Cohen S, Wheelwright S, Hill J, Raste Y, Plumb I. The "Reading the Mind in the Eyes" Test revised version: a study with normal adults, and adults with Asperger syndrome or high-functioning autism. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*. 2001;42(2):241-51.
21. Girli A. Psychometric properties of the Turkish child and adult form of "Reading the Mind in the Eyes Test". *Psychology*. 2014;2014.
22. Baron-Cohen S, O'riordan M, Stone V, Jones R, Plaisted K. Recognition of faux pas by normally developing children and children with Asperger syndrome or high-functioning autism. *Journal of autism and developmental disorders*. 1999;29(5):407-18.
23. Stone VE, Baron-Cohen S, Knight RT. Frontal lobe contributions to theory of mind. *Journal of cognitive neuroscience*. 1998;10(5):640-56.
24. Perner J, Lang B. Development of theory of mind and executive control. *Trends in cognitive sciences*. 1999;3(9):337-44.
25. Griffin DW, Bartholomew K. The metaphysics of measurement: The case of adult attachment. 1994.
26. Sümer N, Güngör D. Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*. 1999;14(43):71-106.
27. Sümer N. Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*. 2006;21(57):1.
28. Bowlby J. Attachment and loss: Volume II: Separation, anxiety and anger. Attachment and loss: Volume II: Separation, anxiety and anger: London: The Hogarth press and the institute of psycho-analysis; 1973. p. 1-429.
29. Kaya Balkan İ. Bağlanma stillerinin evlilik ilişkisi üzerindeki etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 2009.
30. Sümer N, Güngör D. Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk psikoloji dergisi*. 1999;14(44):35-58.
31. Ainsworth MDS, Blehar MC, Waters E, Wall SN. Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation: Psychology Press; 2015.
32. Kesebir S, Kavzoğlu SÖ, Üstündağ MF. Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2011;3(2):321-42.
33. Çağatay SE, Özerk H. Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantı Düzeyleri ile Bağlanma Stilleri ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Turkish Studies-Social Sciences*. 2021;16(3):1161-77.
34. Yıldız C. Üniversite öğrencilerinin geçmişte yaşadıkları ayrılık kaygısı ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2008.
35. Calero CI, Salles A, Semelman M, Sigman M. Age and gender dependent development of Theory of Mind in 6-to 8-years old children. *Frontiers in human neuroscience*. 2013;7:281.
36. Öztürk E. Travma ve dissosiyasyon: Dissosiyatif kimlik bozukluğunun psikoterapisi ve aile dinamikleri: Nobel Tıp Kitabevi; 2017.
37. Dicle Ö. Yakın İlişkilerde Kaygı ve Kaçınma Boyutlarının Bağlanma Stilleri ve Çocukluk Çağı Travmaları ile İlişkisi. Unpublished Master's Dissertation) Haliç Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul. 2021.

